

6. Lodge K. 1982 Transitivity, transformation and text in art-historical German // JPr 1982, v.6, 159-184.
7. Телия В.Н. Словарь образных выражений русского языка. – М., 1995.
8. Allan K. 1986 – Linguistic meaning: V.1. – L.; N.Y., 1986.
9. Bateson G. 1979 – Mind and nature: A necessary unity. – L.; Sydney, 1979.

The subject of the article is the comprehension and the usage of a number of approaches to the explanation and understanding of foreign scientific text, which provides the effectiveness of the reader's work at the text, mastering the potential of foreign scientific textual structures as the organised textual, intertextual and intercultural knowledge.

Key words: subject, object, procedure, aims, results, instruments, interpretation.

Отримано: 24.09.2008.

УДК 371.132:78

В.М. Лабунець

Психолого-педагогічні основи формування готовності майбутнього вчителя музики до керівництва творчими учнівськими колективами

У статті подано основні положення керівництва музичним учнівським колективом, розглянуто особливості спільної музично-навчальної діяльності школярів.

Ключові слова: учнівський колектив, навчально-виховний процес, музично-творча діяльність, діалогічна взаємодія.

В статье подано основные руководства музыкальным учебным коллективом, рассмотрены особенности общей музыкально-учебной деятельности учеников.

Ключевые слова: ученический коллектив, учебно-воспитательный процесс, музыкально-творческая деятельность, диалогическое взаимодействие.

Вища педагогічна школа покликана забезпечити ефективну підготовку майбутнього вчителя, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, готового плідно працювати в освітніх закладах різного типу, здатного творчо розвивати творчу особистість учня. Актуальність цього завдання підвищується у зв'язку із впровадженням основних положень Болонської конвенції у національну освіту. Усе більшого значення набувають високий рівень оволодіння фаховою діяльністю та професійна майстерність вчителя.

Аналіз стану фахової підготовки майбутніх учителів музики з позиції змістової конкретики виконавської майстерності, у поєднанні з різноманітністю форм її реалізації, відкриває можливість застосування інноваційних підходів у вирішенні цієї проблеми. У такому ракурсі формування виконавської майстерності актуалізує питання творчої взаємодії вчителя та учня у процесі колективного музикування. Остання виступає головним інформаційним джерелом пізнання феномена виконавської майстерності та багато в чому пояснює специфіку її формування.

Необхідність переорієнтації педагогічного процесу на індивідуальність учня вимагає відповідного переосмислення позиції вчителя як керівника навчально-виховного процесу в учнівських колективах. Керівництво колективним дитячим музикуванням є важливою складовою професійної діяльності вчителя музики, адже в шкільній практиці переважають саме групові форми музичних занять. Тож, поряд із знанням змісту предмета, методики його викладання, перед вчителем-музикантом постають завдання створити в учнівських колективах максимально сприятливі умови для розвитку творчих здібностей кожного школяра у творчій атмосфері співпраці, взаєморозуміння, довіри.

Класно-урочна система музичних занять включає вокально-хорову роботу, гру на елементарних музичних інструментах, інсценізації народних пісень, музично-дидактичні ігри. Межі і масштаби позаурочної музичної діяльності визначити іноді досить складно. Це діяльність шкільного хору, оркестру, вокальних та інструментальних ансамблів, музично-театральних колективів, різних мистецьких студій. Через специфіку діяльності вчитель-музикант постійно виступає керівником гурту дітей, часто різних за віковими, статевими, психологічними ознаками, з різними музичними здібностями і

підготовкою. Йому належить згуртувати учнів, захопити музикою, створити умови для самореалізації кожної особистості та поєднати свободу творчості кожного з необхідною для колективу дисципліною всіх учасників.

Специфіка учнівського музичного колективу, перш за все, полягає в тому, що спілкування дітей з мистецтвом, їх спільне музикування, художня творчість виховують самих же учасників, їх естетичні смаки, розвивають музичні здібності, потреби, бажання творити за законами краси. Музичні заняття надають широкі можливості прояву фантазії, чутливості, співпереживання, водночас, формуючи в учнів ці якості. Адже музика, як відомо, є одним з найемоційніших видів мистецтв, котрий активізує сферу почуттів і переживань людини. Мистецтво надає унікальну можливість молодій людині спрямувати себе на усвідомлення своїх вражень, за словами М. Бахтіна, прожити “життя” мистецького твору як своє особисте і тим самим збагатити свій естетичний досвід [1, 247].

Оскільки музика, за словами О. Рудницької, є “специфічним генератором ціннісного ставлення до навколишньої дійсності” [2, 1], вона розширює можливості пізнання художньої картини світу через передачу різноманітних настроїв. Обґрунтовуючи винятковість музичного мистецтва у вихованні молоді з позицій особистісно діяльнісного підходу, автор наголошує на важливості оволодіння учнями спеціальними вміннями художньої діяльності, що забезпечують можливість залучення до особистісно значущих художніх цінностей та розвитку особистісних мотивацій звернення до мистецтва: “Через кваліфіковане спілкування з мистецтвом до розвитку повноцінної особистості” [3, 14].

Діяльність музичного колективу базується на активному музикуванні дітей, тобто на їх безпосередній музичній практиці, що значно посилює активність ставлення учнів до мистецтва і розкриває, як наголошує О. Щолокова, “можливість для проникнення в суть музичного твору, в природу і логіку мови музики” [4, 57]. Сміслові осягнення музичного твору передбачає аналіз художньої інформації, пізнання авторської думки, спрямовує на адекватність розуміння мистецтва, активізуючи пізнавальні процеси.

Враховуючи ці думки, вважаємо, що **використання різнобічного впливу музики на особистість є принциповим**

положенням професійно-педагогічної діяльності керівника учнівського музичного колективу. Даний принцип виражає сутність особистісно-зорієнтованого підходу, відповідно до якого засвоєння учнями певних музичних знань та умінь спрямовуються на вироблення особистого ставлення до них, використання їх для самопізнання, самотворення.

Реалізація цього принципу передбачає, на нашу думку, наявність таких умов:

- активного залучення учнів до спілкування з мистецтвом (слухання, музикування, творення музики);
- використання різних музичних жанрів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- усвідомлення післядії музичного твору, що об'єднує евристичне з гедоністичним, тобто пізнання з насолодою;
- створення ситуацій естетичного вибору.

Разом з тим, вчителю-керівнику необхідно враховувати, що учнівський музичний колектив – це об'єднання дітей на основі спільного музикування, групової музично-творчої діяльності (тобто активної музично-виконавської діяльності школярів, що включає спів, гру на музичних інструментах, музично-театралізовану імпровізацію тощо). Тому необхідно залучати кожного школяра до музики через його безпосередню участь, захоплювати дітей музичним мистецтвом, допомагати оволодівати виконавськими навичками, створюючи цікаве їм своєрідне “поле” спілкування для реалізації власних переконань, особистого творчого потенціалу та збагачення естетичним досвідом.

Оскільки діяльність багатьох учнівських музичних колективів може відбуватись тільки у позаурочний час, такі колективи створюються виключно на добровільних засадах. В основі їх функціонування – особисте бажання та зацікавленість учасників, що породжують певну специфіку відносин. Організувати роботу такого колективу лише вольовими зусиллями неможливо. Тільки позитивне особисте ставлення, інтерес дітей до музичних занять можуть бути тим джерелом енергії, яке забезпечує успішну діяльність шкільного мистецького колективу.

Відповідно, одним із головних завдань вчителя-керівника є формування в учнів інтересу до мистецтва та стійкої потреби в музичних заняттях через включення їх в активну, емоційно

забарвлену музично-творчу діяльність. Така діяльність забезпечується шляхом підбору цікавих, посильних, різноманітних творчих завдань, які спонукають учнів до самостійних активних роздумів, особистого ставлення до музичних творів.

Отже, другим важливим принципом, що відбиває особливість керівництва навчально-виховним процесом в учнівському музичному колективі, вважаємо **стимулювання потреби дітей у музичних заняттях.**

Цей принцип передбачає наявність таких умов:

- урахування існуючого досвіду дітей спілкування з мистецтвом, їх музичних інтересів та запитів;
- використання високохудожніх мистецьких творів, спрямування отриманих вражень на розвиток естетичного смаку дітей;
- створення на заняттях ситуацій новизни, розширення естетичних почуттів дітей;
- високий авторитет керівника колективу (професіоналізм, високий моральний облік).

Особливої уваги заслуговує розгляд творчого аспекту музичних занять, адже музичне навчання і виховання має спрямовуватися на формування творчої особистості. Це положення, як відомо, ствердилося в сучасних концепціях мистецької освіти.

Отже, визначаємо наступним принциповим положенням діяльності керівника учнівського музичного колективу — **стимулювання музично-творчої активності учнів.** Реалізація даного принципу передбачає наявність таких педагогічних умов:

- визнання за учнем права на власні судження з приводу мистецтва, самостійний пошук інтерпретації музичних творів, власне творення;
- створення проблемних ситуацій, що стимулюють уяву, фантазію, обговорення мистецьких вражень;
- забезпечення свободи дій, які передбачають психологічну захищеність від утиску, емоційну відкритість;
- спрямування засвоєних учнями знань, умінь, навичок на втілення власних почуттів.

На рівень оволодіння основами майстерності суттєвий вплив справляє якість вирішення професійних завдань вчителя-керівника, а саме:

- базовий рівень знання психології учнів, набутий у процесі життєвого досвіду у період загальноосвітньої, спеціальної (із предмета) та професійно-педагогічної підготовки;
- рівень професіоналізму діяльності педагогічного колективу та його керівництва, більш чи менш здатному допомогти окремому педагогу;
- рівень педагогічних та спеціальних здібностей вчителя, тобто міра відповідності особи кожного тим вимогам, котрі висуває перед ним практична діяльність.

Завдання удосконалення професійної діяльності вчителя музики розширює сферу дослідження фахової майстерності, включаючи до неї різноманітні сфери діяльності, особливо ті, що пов'язані з творчими процесами. Отже, слід визначити діяльність професіонала-майстра як професійно доцільну, індивідуально-творчу та оптимальну, а професійну майстерність як якісний рівень фахової діяльності котра має творчий характер, який орієнтований на соціально-значущий кінцевий результат та оптимальний процес його досягнення. Отже, одним із основних завдань підготовки майбутнього вчителя музики є виховання творчої особистості, що опанувала б професійною майстерністю, яка полягає в умінні адекватно втілювати свої, часом унікальні творчі задуми. Музичне виконавство, якщо його розуміти в якості синоніма творчості, являє собою процес, який передує та емоційно моделює кожному свідомо чи несвідомо виконувану дію музиканта.

Виконавська концепція музичного твору потребує своєї реалізації у реальному звучанні учнівського колективу. У цьому процесі однобічне базування управлінської діяльності керівника на чуттєвих, емоційно-образних уявленнях стає недостатнім. Тому у таких випадках від керівника учнівського колективу вимагається чітке рельєфне передбачення всіх численних деталей виконавського задуму музичного твору, моделювання шляхів її реалізації у потрібному напрямку.

Осягнути авторський задум неможливо лише інтуїтивно. У процесі музичного виконавства необхідний глибокий аналіз твору, знання епохи, стилю композитора, особливостей його мислення. Від знань інтуїція тільки збагатиться, фантазія митця отримає міцну основу, художній образ набуде значення реального явища.

Отже, узагальнюючи теоретико-методологічні аспекти музичного виконавства та майстерності вчителя музики слід виокремити такі основні положення про те, що: музичне виконавство необхідно розглядати як вищу сферу творчої діяльності, у котрій найвища форма активності особистості вчителя є виявом майстерності; сутність майстерності закладена в здатності вчителя виявляти творчу ініціативу на ґрунті реалізації власної системи цінностей; формування виконавської майстерності вчителя музики зумовлено особливостями художньо-творчого пізнання; феномен майстерності полягає у творчому і оригінальному пошуку виконавських способів й прийомів та на цій базі створення якісно нових; специфіка виконавської майстерності як цілісного явища передбачає глибокі фахові знання та розуміння закономірностей композиторського задуму музичного твору й особливостей його втілення.

Виконавська майстерність є виявом майбутнім учителем музики свого творчого “Я” через комплекс властивостей та особистісно-типологічних якостей. Виконавство є проявом особливої художньо-естетичної цінності (у продукті такої діяльності у специфічній формі закріплюється складний процес творення нового, незвичайного, що і є саме творчістю). Майстерність виконання поєднує у собі прочитання об’єктивно існуючого авторського тексту (мелодія, фактура, метроритм) та суб’єктивної його інтерпретації (інтонація, динамічні відхилення, тембр, диференціація звучності фактури). Ефективність виконання музичних творів залежить, у першу чергу, від пошуку доцільних виконавських засобів, спрямованих на виразне озвучення художньо-музичного образу, на переконливість його інтерпретаційного трактування. Особливо слід виділити художньо-творчий аспект виконавської діяльності, котрий щільно пов’язаний музичною імпровізацією.

Майстерність музичного виконавства трактується як досконале інтонаційно-технічне володіння усіма засобами вираження змісту музичного твору на рівні естетики емоційно-художнього мислення відповідної епохи. Аналіз природи виконавської майстерності майбутніх учителів музики виявив, що більшість дослідників визначають такі її основні характеристики: постійне удосконалення вмінь та навичок; високий розвиток особистісних й професійно-педагогічних якостей та

здібностей, котрі забезпечують ефективність розвитку цього феномена.

Проте, варто зазначити, що свобода творчого самовираження учнів не виключає групової дисципліни учасників, необхідної для діяльності будь-якого колективу. Тож визначення форм взаємодії учасників творчого колективу та технології керівництва таким колективом набувають особливого значення. Єдність дій, потреб, настроїв, звісно, не виникають стихійно, а формуються через безпосередній вплив керівника – організатора, координатора та натхненника індивідуальних дій. У такому ракурсі виняткового значення набуває педагогічний вплив вчителя-керівника на колектив.

Основні положення керівництва музичним учнівським колективом доповнюються принципом **діалогічної взаємодії та полілогу**, що обумовлюється різними формами педагогічного впливу керівника, взаємодії учасників та самою природою художньої творчості. Основними умовами реалізації цього принципу вважаємо:

- особливу позицію педагога як натхненника і координатора сумісної музичної діяльності з учнями, які визнаються рівноправними учасниками взаємодії;
- створення атмосфери емоційної відкритості спілкування з приводу мистецтва;
- спрямування естетичних вражень на внутрішній діалог із самим собою, рефлексивний аналіз власних дій;
- установку на емпатійне відчуття внутрішнього світу іншого, співпереживання через інтерпретацію музичних творів.

До провідних музично-педагогічних здібностей, котрі впливають на характер педагогічної взаємодії майбутнього вчителя музики, в першу чергу, належать:

1. Дидактичні (здатність вчителя доступно, грамотно та чітко доносити навчальний матеріал).
2. Організаторські (здібність організовувати колектив школярів та себе на досягнення оптимального результату).
3. Перцептивні (уміння проникати у внутрішній світ школярів, розуміти їх інтереси).
4. Інтелектуально-пізнавальні (здібність вчителя до управління гностичною діяльністю школярів та підвищення свого інтелектуального рівня).

5. Сугестивні (як здатність до навіювання та вольового впливу на учнів, котра щільно пов'язана з авторитетом педагога).

Майбутнім учителям музики як керівникам учнівських колективів важливо використовувати досвід, набутий за роки навчання у творчих студентських колективах, хорі, оркестрі чи ансамблі та ефективно використати його в подальшій практичній діяльності. У процесі цієї роботи важливо пам'ятати, що виконавські традиції зберігають прогресивні тенденції часу написання музичного твору. Тому, працюючи над партитурою, студенти повинні проявляти живий інтерес до існуючих традицій, рахуватися з ними, прислухатися та вивчати їх. Це у великій мірі сприятиме вірному зрозумінню стилю написання твору, його характер, що в результаті допоможе майбутньому вчителю знайти свій варіант прочитання музичного твору. Пошуки свого індивідуального виконавського почерку великою мірою вирішують питання формування виконавської майстерності майбутніх учителів музики.

У процесі аналітичної роботи з формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики в умовах навчального колективу особливо потрібно виділили особистісто-виконавський аспект, котрий відіграє велику роль у формуванні індивідуального стилю студента, який сприяє реалізації його внутрішнього потенціалу. Основними принципами музичного навчання мають бути: безперервний розвиток особистості учня, індивідуально-особистісне ставлення до засвоєння музичних творів та заміну авторитарного керівництва творчо-особистісним підходом.

У зв'язку з цим, значущості набуває проблема формування стилю педагогічної взаємодії тому, що вона відкриває перспективи більш результативного спілкування педагога та студентів у процесі викладання мистецьких дисциплін. Індивідуальний стиль викладача є однією із важливих категорій його професійно-педагогічної діяльності та системою її конкретних проявів, що постійно змінюються.

Сучасні наукові підходи пропонують методологічну основу для вирішення педагогічних проблем, пропонуючи, насамперед, суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і учнем, орієнтацію на співробітництво, співтворчість, партнерство у творчій взаємодії, синергію результату від роботи в колективі.

У структурі формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики в процесі колективного музикування ми виокремили наступні взаємопов'язані компоненти, котрі забезпечують ефективність цього процесу. На основі різнобічного аналізу розроблено зміст та структуру визначеного феномена, що узагальнено у мотиваційно-вольовому, операційно-технологічному, комунікативному та діяльнісно-творчому компонентах. Мотиваційно-вольовий компонент характеризує сформованість мотивації до власної участі в колективному музикуванні та до керівництва учнівським колективом. Операційно-технологічний компонент включає різноманітні виконавські уміння та навички. Комунікативний компонент визначає рівень оволодіння засобами продуктивного спілкування студентів як у ролі керівника, так і учасника колективного музикування. Діяльнісно-творчий компонент розкриває ступінь самостійності майбутнього вчителя музики у виконавсько-творчій діяльності.

У статті окреслено основні принципи формування виконавської майстерності майбутніх учителів музики в умовах колективного музикування, а саме: принцип активізації творчої ініціативи студентів на ґрунті реалізації власної системи художніх цінностей; принцип досягнення цілісності змісту та форми у виконавській інтерпретації музичних творів; принцип опори на колегіальність у вирішенні художньо-творчих проблем спільного виконавства. Виділені принципи відображають сутність формування виконавської майстерності, що базується на загальних закономірностях колективного музикування.

Список використаних джерел

1. Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. – М.: Мысль, 1992. – 470 с.
2. Рудницька О.П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя: Автореф. дис. д-ра пед. наук. – К., 1994. – 42 с.
3. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К.: “Інтерпроф”, 2002. – 270 с.
4. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя. – К.: УДПІ, 1996. – 164 с.
5. Федоришин В.І. Формування виконавської майстерності майбутніх учителів музики в умовах ко-

- лективного музикування /Наука і сучасність. Зб. наук. праць. – Вип. 46. – С. 130-138.
6. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: Автореф. дис... д-ра психолог. наук: 19.00.03. – Л., 1989. – 31 с.
 7. Цукамова Е.В. Влияние межличностных отношений на процесс общения в условиях совместной деятельности / Проблемы общения в психологии. – М.: Наука, 1981 – С. 148-167.
 8. Цыпин Г.М. Психология музыкальной деятельности: проблемы, суждения, мнения. – М.: Интерпракс, 1994. – 373 с.
 9. Шарабуров В.И. Совершенствование инструментальной подготовки студентов на музыкально-педагогическом отделении. – Куйбышев, 1988 – 104 с.

In the article basic positions of guidance are outlined by musical student's collective, the features of joint musical-educational activity of schoolboys are considered.

Key words: student's collective, educational-educate process, musical-creative activity, dialogic cooperation.

Отримано: 14.10.2008.

УДК 159.9 (477.44) "18-19"

О.А. Логвіна

Діяльність Вінницької психоневрологічної лікарні ім. О.І. Ющенко на ниві психологічних знань у другій половині XIX – на початку XX століття

У статті здійснюється історичний аналіз розвитку психологічних знань та деяких аспектів організації допомоги душевнохворим Поділля, на науковій та практичній діяльності Вінницької психіатричної лікарні ім. О.І. Ющенко у другій половині XIX – на початку XX ст.